
КОНЦЕПЦІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ Й ОЛІМПІЙСЬКИЙ РУХ

Олена Ярмолюк, Дмитро Бойко

Аннотация. Рассмотрены основные подходы к формированию концепции устойчивого развития в олимпийском спорте; выделены и проанализированы компоненты и структура деятельности по охране окружающей среды в процессе подготовки и проведения Олимпийских игр. Дополнены и расширены теоретические сведения об особенностях деятельности по охране окружающей среды субъектов олимпийского спорта, о негативных последствиях вмешательства человека в природные экосистемы.

Ключевые слова: олимпизм, Олимпийские игры, устойчивое развитие, природоохранная деятельность.

Abstract. The main approaches to formation of steady development concept in the Olympic sport have been considered; components and structure of nature protection activities in the process of preparation for and holding the Olympic Games have been singled out and analyzed. Theoretical notions about the peculiarities of nature protection activities with respect to the Olympic sport subjects, and the negative consequences of human intervention in natural ecosystems have been supplemented and expanded.

Keywords: olympism, Olympic games, steady development, nature protection activities.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему збереження навколишнього середовища в глобальному масштабі було введено до порядку денного багатьох міжнародних організацій у 1960–1970-х роках. Знання про негативний вплив екстенсивного економічного розвитку на довкілля в розвинених індустріальних країнах викликало побоювання за існуючий стан планети, а також песимістичне уявлення про найближчмайбутнє природи. Роботи Р. Карсона, Б. Коммонера, Г. Хардіна та інших учених ознаменували початок нової ери – «століття екології», в якому економічний розвиток мав бути поєднаний з бережливим ставленням до природних ресурсів.

Із середини 1970-х років природоохоронна діяльність почала набувати більшого значення як один із провідних напрямів у міжнародній політиці. Відправною точкою розвитку міжнародної співпраці у цьому полі діяльності стало проведення у Стокгольмі у 1972 р. конференції ООН з навколишнього середовища. У результаті переговорів було затверджено Програму ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП). Стокгольмська конференція сприяла початку нового етапу підписання таких міжнародних конвенцій і договорів, як Міжнародна конвенція із запобігання забрудненню з суден і Конвенція про трансграничне забруднення повітря на велику відстань [4]. Ці угоди були ухвалені й Радянським Союзом, який у період розрядки у міжнародних відносинах прагнув продемонструвати бажання взяти участь у співпраці держав із захисту довкілля.

Негативні наслідки втручання людини в природні екосистеми вплинули й на організацію великих спортивних подій, таких як Олімпійські ігри.

Ще під час підготовки до Ігор XVII Олімпіади в Римі (1960) та Ігор XVIII Олімпіади в Токіо (1964) організатори модернізували систему міського транспорту, що позитивно вплинуло на якість повітря та тривалість життя населення [8]. У ході підготовки до XIII зимових Олімпійських ігор в Лейк-Плесіді (1932) організатори також взяли до уваги питання охорони навколишнього середовища. Але після Другої світової війни й до кінця 1960-х років організатори зимових змагань чотириріччя не звертали особливої уваги на екологічну безпеку спортивних об'єктів [5].

Дослідження було виконано в рамках теми 1.7 «Теоретичне обґрунтування та визначення форм і засобів застосування інноваційних технологій в спортивному менеджменті» Зведеного плану НДР у сфері фізичної культури і спорту на 2011–2015 рр.

Мета дослідження – визначити передумови становлення сталого розвитку в олімпійському спорті та дати його характеристику.

Методи дослідження: аналіз і узагальнення джерел спеціальної літератури та документів; системний аналіз; порівняння та зіставлення; соціологічні методи (анкетування); методи математичної статистики.

Результати дослідження та їх обговорення. Підйом енвайронменталізму і «зеленого» руху в 1970-х роках позначив нові тенденції взаємодії людини і природи, що допускають ідею мінімізації антропогенного впливу на екологічні природні системи. Згодом ЮНЕП стане основою для здійснення комплексу природоохоронних заходів під час проведення Олімпійських ігор. Таким чином, під час підготовки до Ігор Олімпіад враховуються не тільки національні плани й стратегії еко-

логічного розвитку, а й виконання міжнародних зобов'язань із охорони довкілля.

Сучасні дослідження, в яких аналізується вплив Ігор на розвиток країн та міст, де вони проводяться, приділяють велику увагу трансформації міської інфраструктури і довкілля. Реконструкція та зміна місцевості для проведення спортивних змагань є одними із головних наслідків організації Ігор. Вважається, що уважне ставлення до охорони довкілля вперше продемонстрували організатори зимових Олімпійських ігор, починаючи з 1970-х років [5].

У 1986 р. президент Міжнародного олімпійського комітету (МОК) Хуан Антоніо Самаранч оголосив, що навколишнє середовище має стати третьою складовою олімпійського руху поряд зі спортом і культурою [7]. Майже одночасно з цією ініціативою Всесвітня комісія ООН з навколишнього середовища і розвитку сформулювала Концепцію сталого розвитку, що означає: розвиток, який відповідає потребам нинішнього часу без завдання шкоди майбутнім поколінням у задоволенні своїх потреб [10]. Після інтенсивних дискусій і суперечок це поняття стало об'єднувати три ключові елементи: економічний, соціальний та екологічний сталий розвиток, які взаємно доповнюють один одного.

Концепція сталого розвитку була ухвалена на Саміті Землі ООН в Ріо-де-Жанейро в 1992 р. Документ «Порядок денний 21», в якому детально обґрунтовується важливість концепції, було одногослосно схвалено усіма країнами, що взяли участь у зустрічі. Для розвинених країн цей документ став відправною точкою для розробки концепції національного сталого розвитку і заохочення ініціатив на рівні місцевого самоврядування згідно з гаслом «думати глобально, діяти локально» [10].

Рішення Саміту вплинули на формування нового ставлення МОК до збереження навколишнього середовища під час проведення Олімпійських ігор. У 1994 р. на святкуванні сторіччя створення МОК ініціатива Х. А. Самаранча була офіційно схвалена комітетом. Це дозволило у цьому самому році оформити співпрацю з ЮНЕП для реалізації освітніх проектів у сфері охорони довкілля та у галузі спорту.

Наступним кроком, відповідно до принципів сталого розвитку у сфері охорони природи, було ухвалення у 1999 р. «Порядку денного 21» для олімпійського руху. Тринадцятий пункт Олімпійської хартії віддзеркалив бажання МОК «підтримати відповідальне ставлення до навколишнього середовища з метою сприяння впровадженню сталого розвитку в спорті» [10].

Зазначимо, ще на початку 1990-х років МОК не мав чітких критеріїв і прозорого плану здійснення моніторингу виконання природоохоронних зобов'язань міст, що претендують на право проведення Ігор. У 1997 р. було розроблено та опубліковано рекомендації для міст-кандидатів на прове-

дення Олімпійських ігор з розвитку навколишнього середовища. МОК розробив певні зобов'язання для оцінювання пропозицій кандидатів за критеріями екологічної безпеки. Цей аспект на рубежі століття став невід'ємною частиною процедури оцінювання, хоча і сьогодні проблема виконання природоохоронних зобов'язань досить гостра. Особливо це стосується країн, що розвиваються, які проводять Олімпійські ігри, але мають проблеми зі сталою екологічною політикою. Хоча Китай і Росія приділили значну увагу збереженню екологічного стану в своїх презентаціях Олімпіади, їм не вдалося уникнути критики, що стосувалася недбалого ставлення до довкілля під час будівництва олімпійських об'єктів [6, 8].

Із 1990-х років сталий розвиток довкілля почали сприймати як частину спадщини Олімпійських ігор. Власне поняття «спадщина» стали застосовувати завдяки заявці Організаційного комітету Ігор XXVI Олімпіади в Атланті в 1996 р. Під цим поняттям мали на увазі все, що залишатиметься після проведення змагань і приносить користь людям. Таке розуміння спадщини дуже швидко отримало велику популярність в олімпійському русі, і в 2009 р. МОК виокремив п'ять ключових сфер, у яких мають відбуватися позитивні зміни після завершення Ігор: спорт, соціальна й економічна галузі, навколишнє середовище та міська інфраструктура [5]. Прикладами Олімпійських ігор, які залишили добру спадщину для довкілля та найбільшою мірою змогли запровадити принципи сталого розвитку, є Ігри в Ліллекхаммері (1994), Сідней (1994), Лондоні (2012).

Незважаючи на той факт, що турботі про навколишнє середовище приділяли увагу передовсім організатори зимових Олімпійських ігор, проведення Ігор Олімпіад також сприяло позитивним змінам в інфраструктурному розвитку міст-організаторів у 1960–1980-х роках. МОК зробив охорону довкілля одним із пріоритетних напрямів при оцінюванні заявок на проведення змагань чотириріччя. Ігри Олімпіад в Сідней (2000) і Лондоні (2012) були визнані найбільш «зеленими» за всю історію проведення олімпійських змагань. XXI зимові Олімпійські ігри в Ванкувері і Ігри XXX Олімпіади в Лондоні вперше були проведені на основі сталого розвитку. Зимові Олімпійські ігри в Ліллекхаммері (1994) і Нагано (1998) стали взірцевими з точки зору охорони довкілля. Вони були проведені відразу після Ігор в Альбервілі (1992), які призвели до значного пошкодження природного ландшафту регіону Савойя.

Міжнародні природоохоронні організації стали активно брати участь у процесі відбору олімпійських заявок та ретельно стежити за виконанням зобов'язань. На момент прийняття рішення влітку 2005 р. про участь Росії в конкурсі за право приймати XXII зимові Олімпійські ігри в 2014 р. в Сочі, природоохоронні зобов'язання організатора стали однією з важливіших складових заявки.

Таблиця 1 – Основні пріоритети напрямку «Гармонія з природою» Організаційного комітету «Сочі-2014»

Період	Зобов'язання	Заходи	Спадщина
Підготовка	<ul style="list-style-type: none"> • Природоохоронні і ресурсозберігаючі рішення в проектуванні і будівництві олімпійських об'єктів • Поліпшення якості природного середовища 	<ul style="list-style-type: none"> • План дій з екологічного супроводу підготовки та проведення Ігор • Система сучасних природоохоронних і ресурсозберігаючих вимог • Підвищення екологічної безпеки транспорту • Строгий контроль і екологічний моніторинг 	<ul style="list-style-type: none"> • Нові стандарти охорони довкілля та ресурсозбереження
Проведення	<ul style="list-style-type: none"> • Висока якість організації з метою мінімізації можливого негативного впливу на унікальне природне середовище 	<ul style="list-style-type: none"> • Реалізація природоохоронних й орієнтованих на цінності сталого розвитку рішень, що зазначені в планах усіх функціональних напрямів «Сочі-2014» 	<ul style="list-style-type: none"> • Сучасна система комплексного управління природокористуванням і охороною довкілля
Постігровий	<ul style="list-style-type: none"> • Мінімізація впливу на довкілля після завершення проєктів 	<ul style="list-style-type: none"> • Мінімізація впливу і відновлення природних зон і локацій, які були змінені під час трансформування олімпійських об'єктів 	<ul style="list-style-type: none"> • Сучасна спортивна і рекреативна інфраструктура

Напередодні другого етапу конкурсу, під час якого Сочі конкурували з австрійським Зальцбургом і корейським Пхенчханом, уряд Російської Федерації в 2006 р. затвердив Федеральну цільову програму «Розвиток міста Сочі як гірськокліматичного курорту на 2006–2014 роки». Вона включала перелік заходів з охорони довкілля, до складу якого входили проєктні й будівельні роботи. Основні зусилля були зосереджені на будівництві комплексу з переробки твердих побутових відходів і розробки генеральної схеми очищення м. Сочі. Цей план розвитку був задуманий як візуальне втілення принципів, зазначених в заявці Оргкомітету «Сочі-2014».

Організатори Ігор, які розраховували під час підготовки до змагань забезпечити сталий збалансований розвиток міста, мали зобов'язання проводити будівництво відповідно до міжнародних умов і протоколів захисту довкілля, а також втілити на практиці стратегію безвідходного виробництва, тобто «нуль відходів» [9]. Усі заплановані природоохоронні заходи Оргкомітету «Сочі-2014» були пов'язані з концепцією «довгострокового сталого розвитку» з метою забезпечення процвітання міста Сочі, Краснодарського краю й Росії. Сама концепція була закріплена в головних документах Оргкомітету: заявочній книзі, контракті містогосподаря, базовому плані Ігор, майстер-плані, технічних вимогах МОК, стратегії Ігор. Взаємодія Оргкомітету з ключовими партнерами у підготовці Олімпіади (адміністраціями м. Сочі та Краснодарського краю, міністерствами й відомствами, маркетинговими партнерами) базувалася на основі концепції системи управління сталим розвитком.

Основними напрямками у сфері сталого розвитку було визначено такі: здоровий спосіб життя, гармонія з природою, світ без бар'єрів, економічне процвітання, сучасні технології, культура і національні цінності. Напрямок «гармонія з природою» відповідає трьом принципам політики сталого розвитку: створення позитивної спадщини Ігор; раціональне використання ресурсного потенціалу; мінімізація негативного впливу та отримання мак-

симальних переваг в соціальній, економічній і екологічній сферах (табл. 1) [2].

Зазначені принципи створили передумови для впровадження нових технологій для збереження природного середовища у м. Сочі. За результатами проведених досліджень можна констатувати, що на момент отримання права на проведення Ігор міська інфраструктура знаходилася в занедбаному стані, необхідні умови для сталого розвитку довкілля були відсутні; більшість олімпійських об'єктів потрібно було збудувати або відновити. Головний акцент робився на впровадженні «зелених» технологій під час будівництва інфраструктурних і олімпійських споруд. Крім того, у звітній документації як пріоритет була зазначена природоохоронна діяльність зі збереження місць існування унікальної флори і фауни регіону [1].

Контроль за дотриманням екологічних зобов'язань міста-організатора Ігор було здійснено в рамках партнерської програми МОК і ЮНЕП. Ще на початковій стадії підготовки до ХХІІ зимових Олімпійських ігор в Сочі група ЮНЕП, яка відвідала місто у 2008 р., звернула увагу на можливі ризики для навколишнього середовища під час будівництва гірських олімпійських об'єктів, передовсім гірськолижного курорту «Роза Хутор», бобслейної траси та гірської частини олімпійського селища. Рекомендації ЮНЕП щодо можливого негативного впливу будівництва на довкілля були висловлені в стриманих тонах, але швидко стали з'являтися досить критичні судження про екологічний стан у Сочі. Дослідження показали, що у 2010–2011 рр. оптимістичні звіти Оргкомітету «Сочі-2014» про впровадження «зелених» стандартів будівництва вступали в різке протиріччя з даними екологічних організацій і Розрахункової палати, що містили інформацію про нанесення значної шкоди екологічним зонам міста через ігнорування природоохоронних вимог у ході зведення спортивних споруд [1].

Як було зазначено, підготовка до Олімпійських ігор допомогла в деяких містах побудувати нові

очисні споруди та вирішити проблему утилізації побутових відходів. В заявці «Сочі-2014» ці два завдання були визначені як пріоритетні для створення умов дотримання сталого розвитку завдяки комплексному підходу до управління природоохористуванням і охорони довкілля. Концепція, що передбачала недопущення забруднення міста сміттям, яку розробили організатори Ігор, отримала назву «нуль відходів», або «Ігри без відходів». Вона ставила за мету «зменшення накопичення відходів, переробку відходів/матеріалів, удосконалення системи утилізації твердих побутових відходів», а також «компенсацію можливого негативного впливу на природне середовище під час підготовки та проведення Ігор» [3].

Подібна стратегія була успішно реалізована на XXI зимових Олімпійських іграх у Ванкувері. Місцевий оргкомітет зміг організувати переробку 63 % усіх твердих побутових відходів, що стало великим прогресом, порівняно з Іграми XXIX Олімпіади, що пройшла в Пекіні, де перероблювалося близько 35 % відходів [10].

Окрім модернізації інфраструктури утилізації відходів Оргкомітет «Сочі-2014» регулярно проводив різноманітні масові заходи із запровадження роздільного збору сміття на пілотних територіях міста. В рамках Міжнародного дня Чорного моря, Всесвітнього олімпійського дня й інших заходів волонтери проводили акції очищення від сміття території пляжів і морського узбережжя. Проте, одне з головних завдань підготовки до Олімпіади – впровадження «зелених» стандартів будівництва і безпечна утилізація будівельного сміття – викликало багато нарікань з боку громадських активістів і недержавних організацій.

Головними суб'єктами, що здійснювали контроль над процесом олімпійського будівництва та

запровадження «зелених» стандартів, виступали місцеві органи влади і федеральна адміністрація. Незважаючи на зовнішню відкритість і прозорість, замовник не узгоджував свої інтереси із зовнішніми спостерігачами, які намагалися запобігти забрудненню навколишнього середовища. Виконавці будівництва намагалися відсторонитися від громадського контролю і моніторингу зведення олімпійських споруд.

Висновки. Проведені дослідження свідчать, що в 1994 р. збереження навколишнього середовища офіційно стало одним із пріоритетів олімпійського руху, хоча ще в 1960–1970-ті роки організатори Ігор Олімпіад і зимових Олімпійських ігор почали вживати заходів із дотримання екологічної безпеки під час проведення змагань. У 1990-ті роки МОК офіційно задокументував вимоги до створення умов для сталого розвитку довкілля під час проведення олімпійських змагань. Спадщина стала новим поняттям, що визначило позитивні зрушення для розвитку інфраструктури і природного середовища міста-господаря Олімпіади. В 2000-ні роки вже всі Олімпійські ігри оцінювалися на відповідність «зеленим» стандартам. Міжнародні і місцеві природоохоронні організації підключились до активного моніторингу дотримання «зелених» зобов'язань майбутніми господарями змагань. МОК спільно з ЮНЕП здійснює регулярні обстеження природного середовища в місцях проведення майбутніх Ігор.

Перспективи подальших досліджень передбачають проведення ґрунтового аналізу діяльності з охорони довкілля Організаційних комітетів Олімпійських ігор та міст-кандидатів на проведення Ігор Олімпіад та зимових Олімпійських ігор, починаючи з 2016 р.

Література

1. Нечипорук Д. Полная труба: зеленая повестка и реконструкция водоканалов к Олимпийским играм в СССР и России / Д. Нечипорук // Спорт. мегасобытия в политике, обществе и культуре. – 2013. – Т. 16, № 5 (70). – Електрон. аналог друк. вид.: режим доступу: http://www.jourssa.ru/sites/all/files/volumes/2013_5/Nechiporuk_2013_5.pdf
2. Положение о политике в области устойчивого развития. АНО Оргкомитет «Сочи-2014». – М., 2011. – Електрон. аналог друк. вид.: режим доступу: http://olympicuniversity.ru/c/document_library/get_file?uuid=20e9825f-32e3-4753-81c2-7bf712859d72&groupId=38595.
3. Устойчивое развитие и Оргкомитет «Сочи-2014». – Електрон. аналог друк. вид.: режим доступу: <http://www.sochi2014.com/games/strategy/sustainability/>.
4. Beyer S. The Green Olympic Movement Beijing 2008 / S. Beyer // Chinese J. of International Law. – 2006. – N 5(2). – P. 423–440.
5. Chappelet J. L. Olympic Environmental Concerns as a Legacy of the Winter Games / J. L. Chappelet // History of Sport. – 2008. – N 25 (14). – P. 1884–1902.
6. Independent Environmental Assessment Beijing 2008 Olympic Games. UNEP, 2009. – Електрон. аналог друк. вид.: режим доступу: <http://wedocs.unep.org/handle/20.500.11822/7882>.
7. Karamichas J. The Olympic Games and the Environment / J. Karamichas // Palgrave Macmillan, 2012. – 242 p.
8. Poynter G. London — winning the Olympic 'Green' Medal in Olympic Cities: 2012 and the Remaking of London / G. Poynter, I. MacRury // Ashgate Publishing, 2009. – 333 p.

9. *Sochi 2014*. Implementation of Green Building Standards. 5th Report. December 2012. – Електрон. аналог друк. вид.: режим доступу: <https://www.slideshare.net/YuriBubnov/sochi-2014-7th-green-building-standards-implementation-report-dec2013>

10. *Sustainability* through Sport: Implementing the Olympic Movement's Agenda 21. – Електрон. аналог друк. вид.: режим доступу: https://stillmed.olympic.org/Documents/Commissions_PDFfiles/SportAndEnvironment/Sustainability_Through_Sport.pdf

Literature

1. *Nechiporuk D.* Full pipe: green call and water canal reconstruction by the Olympic Games in the USSR and Russia / D. Nechiporuk // *Sportivnyye megasobytiya v politike, obshchestve i kulture*. – 2013. – Vol. 16, N 5 (70). – Electronic analogue of published issue: access mode: http://www.jourssa.ru/sites/all/files/volumes/2013_5/Nechiporuk_2013_5.pdf

2. *Provision* on policy in the field of steady development. ANO Orgkomitet «Sochi-2014». – Moscow, 2011. – Electronic analogue of published issue: access mode y: http://olympicuniversity.ru/c/document_library/get_file?uuid=20e9825f-32e3-4753-81c2-7bf712859d72&groupId=38595.

3. *Steady* development and Orgkomitet «Sochi-2014». Electronic analogue of published issue: access mode: <http://www.sochi2014.com/games/strategy/sustainability/>.

4. *Beyer S.* The Green Olympic Movement Beijing 2008 / S. Beyer // *Chinese J. of International Law*. – 2006. – N 5(2). – P. 423–440.

5. *Chappelet J. L.* Olympic Environmental Concerns as a Legacy of the Winter Games / J. L. Chappelet // *History of Sport*. – 2008. – N 25 (14). – P. 1884–1902.

6. *Independent* Environmental Assessment Beijing 2008 Olympic Games. UNEP, 2009. – Electronic analogue of published issue: access mode: <http://wedocs.unep.org/handle/20.500.11822/7882>.

7. *Karamichas J.* The Olympic Games and the Environment / J. Karamichas // Palgrave Macmillan, 2012. – 242 p.

8. *Poynter G.* London — winning the Olympic 'Green' Medal in Olympic Cities: 2012 and the Remaking of London / G. Poynter, I. MacRury // Ashgate Publishing, 2009. – 333 p.

9. *Sochi 2014*. Implementation of Green Building Standards. 5th Report. December 2012. – Electronic analogue of published issue: access mode: <https://www.slideshare.net/YuriBubnov/sochi-2014-7th-green-building-standards-implementation-report-dec2013>

10. *Sustainability* through Sport: Implementing the Olympic Movement's Agenda 21. – Electronic analogue of published issue: access mode: https://stillmed.olympic.org/Documents/Commissions_PDFfiles/SportAndEnvironment/Sustainability_Through_Sport.pdf